

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Viite: Lausuntopyyntö 13.9.2016, OKM/29/010/2016.

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain, oppilas- ja opiskelijahuoltolain ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitysluonnosta lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esitysluonnoksen keskeinen sisältö

Esitysluonnos liittyy pääministeri Sipilän hallitusohjelman linjaukseen koskien kuntien lakisääteisten tehtävien sekä niiden toteuttamista ohjaavien velvoitteiden karsimista.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että määräaikaisesta oppilaitoksesta tai asuntolasta erottamisesta lukio- koulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa voisi päättää koulutuksen järjestäjän niin päättyessä myös rehtori. Suunnitelmasta, joka koskee oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamista kiusaamiselta ja häirinnältä säädettäisiin jatkossa vain oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolakia ehdotetaan kevennettäväksi poistamalla sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön kanssa päällekkäistä sääntelyä. Lisäksi kunnalle ja koulutuksen järjestäjälle annettaisiin nykyistä laajempaa harkintavaltaa toimintaa koskevien suunnitelmien laatimisen ja ryhmien perustamisen osalta ja kuraattorin kelpoisuusehtoa väljennettäisiin siten, että kelpoinen kuraattorin tehtävään olisi henkilö, jolla on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto.

Aikuisille tarkoitetun lukion oppimäärän mukaan opiskelevien oppimäärä yhdenmukaistettaisiin lukiokoulutuksessa poistamalla velvollisuus järjestää lukiossa taito- ja taideaineet sekä terveystieto niille aikuisten oppimäärän mukaan opiskeleville, jotka ovat aloittaneet lukio-opinnot alle 18-vuotiaana.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Yleistä

Esitysluonnoksen ehdotusten tavoitteena keventää kuntien lakisääteisiä koulutukseen liittyviä velvoitteita. Oppilaitosten työrauhaa koskevat säännökset, joita nyt ehdotetaan muutettavaksi, ovat viimeksi olleet tarkasteltavana ja osin myös muutettavana 1.1.2014 voimaan tulleessa ns. oppilaitosten työrauhalakipaketissa. Samassa yhteydessä säädettiin uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013), joka tuli voi-

maan 1.8.2014. Kyse on siten vasta melko perusteellisen tarkastelun läpikäyneestä sääntelystä. Nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esitysluonnoksen mukaiset muutosten perustelut ovat lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan jossain määrin ristiriitaisia edellä mainittuja aiempia lakimuutoksia koskevissa hallituksen esityksissä (HE 66/2013 vp ja HE 67/2013 vp) esitettyjen tavoitteiden ja perusteluiden kanssa.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että esitysluonnoksen perustelut ja vaikutusarviointi ovat puutteellisia. Nyt ehdotettavien muutosten osalta olisi kuvattava tarkemmalla tasolla miksi ja miten valittuihin ratkaisuihin on päädytty. Rinnakkaisen sääntelyn, kuten myös selkeästi tarpeettoman sääntelyn purkamisen on sinänsä kannatettavaa. Sääntelyn purkamisesta seuraavat vaikutukset on kuitenkin selvítettävä ja kuvattava riittävän tarkasti ja avoimesti, jotta voidaan todeta, että jäljelle jäävä sääntely todellisuudessaakin on riittävää ja kokonaan poistettavat säännökset tarpeettomia. Koska sääntely koskee lapsia ja heidän elämänsä kannalta keskeistä opetusta ja koulunkäyntiä, on lapsivaikutusten arviointi tärkein tämän lakiesityksen yhteydessä tehtävä vaikutusarviointi.

Lapsiasiavaltuutettu esittää myös huolensa siitä, että hallituksen esityksessä ei ole käsitelty tulevia merkittäviä muutoksia kuntien tehtäviin. Vaikka maakunta- ja sote-uudistuksen lopputuloksesta ei tässä vaiheessa vielä olekaan lopullista kokonaisnäkemystä tai päätöstä, monia linjauksia on jo tehty. Hallituksen esitysluonnoksessa ei näitä muutoksia, joilla tulee olemaan vaikutuksia esimerkiksi oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämiseen¹, ole arvioitu millään tavoin.

Kommentit pykäläkohtaisiin muutosehdotuksiin

Velvollisuus laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (perusopetuslaki 29 §, lukiolaki 21 §, laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 28 §)

Esitysluonnoksessa ehdotetaan poistettavaksi perusopetuslaista, lukiolaista ja ammatillista peruskoulutusta koskevasta laista opetuksen järjestäjän velvollisuus laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Samasta suunnitelmasta säädetään myös oppilas- ja opiskelijahuoltolain 13 §:ssä. Yllämainittujen säännösten yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että rinnakkainen sääntely on turhaa ja siksi on riittävää, että asiaa koskeva säännös jätetään ainoastaan oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin.

Lapsiasiavaltuutettu pitää perusteltuna, että samasta asiasta ei säännellä tarpeettomasti useassa kohdassa ja että käytännön opetus- ja oppilashuoltotyössä ei tehdä päällekkäisiä suunnitelmia. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain säätämistä koskevassa hallituksen esityksessä todettiin, että "[s]uunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä liittyy olennaisesti yhteisölliseen opiskeluhuoltoon. Sen vuoksi on perusteltua esittää, että sitä koskeva säännös siirretään entisen sisältöisenä oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin."² Tämän perusteella voidaan päätellä, että jo tuossa vaiheessa oli ehkä tarkoitus poistaa rinnakkaista sääntelyä, mutta sitä ei kuitenkaan käytännössä toteutettu.

Muutosehdotusta ei nyt käsiteltävänä olevassa ehdotusluonnoksessa perustella tarkemmin. Nykyisessä sääntelyssä vaatimus ko. suunnitelman laatimisesta, sen toimeenpanosta, seurannasta ja valvonnasta on kirjattu hieman eri tavoin koulutusmuotoikohtaisissa laeissa ja oppilas- ja opiskeluhuoltolaissa. Hallituksen esityksestä olisi selkeästi käytävä ilmi, vähintään yksityiskohtaisten perusteluiden tasolla, miten varmistetaan, että kaikki edellä mainitut suunnitelmaan liittyvät tehtävät hoidetaan jatkossakin ja sääntelyn purkaminen ei johda siihen, että lapsen oikeus turvalliseen oppimisympäristöön heikentyy.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että rinnakkaisen sääntelyn purkamisesta huolimatta velvollisuus laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä säilyy laatutasoltaan vähintäänkin nykyisellään. Suunnitelman toteumista on ohjattava, seurattava ja valvottava sekä käytännön opetustyössä että oppilashuollon toimesta aktiivisesti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa puuttuen.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa lisäksi, että kiusaamisen on todettu useissa tutkimuksissa johtavan vakaviin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin ja syrjäytymiseen, jos siihen ei puututa riittävän ajoissa ja tehokkaasti.³ Tästä seuraa merkittävää inhimillistä kärsimystä henkilötasolla sekä suuria kustannuksia yhteiskunnalle. Vaikuttavalla ennaltaehkäisevällä työllä ja varhaisella puuttumisella kumpiakin seurauksia voidaan vähentää tai jopa estää syntymästä. Tämä olisi huomioitava myös vaikutusarvioinnissa.

Oppilaitoksesta erottaminen rehtorin päätöksellä

(Lukiolaki 26 a §, vastaava säännös laissa ammatillisesta peruskoulutuksesta 35 a §)

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että määräaikaisesta oppilaitoksesta tai asuntolasta erottamisesta tai kirjallisen varoituksen antamisesta voisi päättää jatkossa koulutuksen järjestäjän niin päätettäessä myös rehtori. Tämä mahdollistaisi esitysluonnoksen mukaan nykyistä joustavammat toimintakäytännöt. Oppilaan oikeusturva toteutuisi riittävällä tavalla edelleen muutoksenhakumahdollisuuden kautta. Kirjallinen varoitus on ammatillisessa peruskoulutuksessa jo nyt säädetty rehtorin tehtäväksi. Muutos ei koske perusopetusta.

Koulujen työrauhapakettia koskevassa hallituksen esityksessä todettiin oppilaan erottamista koskevan lukiolain 26 a §:n perusteluissa, että "[j]o nyt kuntalain 14 §:n 3 momentin on tulkittu velvoittavan tähän kuntien osalta. Samoin on tulkittu yksityisten yhteisöjen tai säätiöiden ollessa koulutuksen järjestäjinä. Asian käsittely monijäsenisessä toimielimessä on oikeusturvan kannalta perusteltua."⁴ Kuntalain (365/1995) 14 §:n mukaan toimivaltaa hallinnollisen pakon käyttämisestä sisältävissä asioissa voidaan siirtää vain toimielimelle. Vastaava muutos oli tehty ammatillista peruskoulutusta koskevaan lakiin jo aiemmin.

Määräaikaisessa erottamisessa on kyse siis hallinnollisen pakon käyttämisestä ja merkittävästä asiasta lapsen oikeusturvan kannalta. Opiskelun keskeytyksellä tai jopa loppusaattamisen estymisellä voi olla vakavia seurauksia lapsen tulevaisuuden kannalta. Erottamista ei siten koskaan tulisi tehdä ilman tarkkaa harkintaa ja sen varmistamista, että lapsi saa kaiken tarvittavan tuen ja hoidon, jotta hän voisi osallistua opetukseen ja saada opiskelunsa päätökseen.

Hallituksen esitysluonnoksessa ei ole perusteltu, millä ehdoin nyt voitaisiin kiinnittää oikeus päättää erottamisesta rehtorille. Perusteluissa on todettu vain, että voimassa oleva menettely on koettu hitaana ja byrokraattisena. Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että hallituksen esityksestä käy ilmi, miten tilanne on muuttunut (jos on muuttunut) vuoden 2013 jälkeen. Käytännössä tulisi siis perusteluista käydä selväksi muun muassa, että ehdotettu säännös ei ole kuntalain 14 §:n kanssa ristiriitainen. Perusopetuslakiin vastaavaa muutosta ei ehdotettu, mutta tätäkään ratkaisua ei käsitellä esitysluonnoksessa lainkaan.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa lisäksi, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamasta Kouluterveyskyselystä ilmenee oppilaiden ja opiskelijoiden laajaa tyytymättömyyttä koulujen ja oppilaitosten toimintatapoihin. Vuoden 2015 Kouluterveyskyselyssä lukioiden 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 48 prosenttia kokee, etteivät opettajat ole kiinnostuneita opiskelijan kuulumisista ja 85 prosenttia, että kiusaamiseen ei ole puututtu oppilaitoksen aikuisten toimesta. Lisäksi 26 prosenttia kokee, ettei opiskelijoiden mielipiteitä huomioida opiskelun kehittämisessä. Vastaavasti ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 30 prosenttia kokee, etteivät opettajat ole kiinnostuneita opiskelijan kuulumisista ja 64 prosenttia, että kiusaamiseen ei ole puututtu oppilaitoksen aikuisten toimesta. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista 24 prosenttia kokee, ettei opiskelijoiden mielipiteitä huomioida opiskelun kehittämisessä. Lapsiasiavaltuutettu pitää hyvin huolestuttavana, että hallituksen esitysluonnoksessa ei ole otettu huomioon edellä todettu tutkittua tietoa.⁵

Kuraattorin kelpoisuusvaatimuksen keventäminen
(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 7 §)

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että kuraattorin kelpoisuusvaatimusta muutettaisiin siten, että kuraattorina voisi toimia henkilö, jolla on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto. Muutosta perustellaan sillä, että hallitusohjelman mukaan kelpoisuusehtoja joustavoitetaan muun muassa tosiasialliseen osaamiseen ja soveltuvuuteen perustuen. Ennen oppilas- ja opiskelijahuoltolain säätämistä kuraattorina saattoi toimia myös sosiaalitieteilijöitä tai kasvatustieteilijöitä. Esitysluonnoksessa nämä koulutukset nähdään jatkossa soveltuviksi.

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan on mahdollista, että kuraattorin työssä voisi toimia muunkin kuin sosiaalityön korkeakoulututkinnon suorittanut ammattilainen, mutta määritelmänä ”soveltuva korkeakoulututkinto” ei yksinään riitä kuvaamaan ja takaamaan kuraattorilta vaadittavaa ammattitaitoa. Kuraattorin tehtävässä toimivan on tunnettava sosiaalityö, sen prosessit ja asiakastyö, erityisesti lastensuojelun osalta. Jokainen kuraattorina toimiva voi joutua kohtaamaan vaikeita lastensuojelullisia ongelmatilanteita työssään. Ei ole riittävää, että vain vastaavalta kuraattorilta vaaditaan sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja näin ollen tietämys sosiaalityön prosesseista ja asiakastyöstä.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että jos kuraattorin kelpoisuusvaatimusta laajennetaan, hallituksen esitykseen tulee selkeästi kirjata vaatimus, jonka mukaan kuraattorilta vaaditaan joko sosiaalityön korkeakoulututkinto tai muu soveltuva korkeakoulututkinto, jonka lisäksi on osoitettava joko hankitulla koulutuksella ja/tai työkokemuksella sosiaalityön osaaminen.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman keventäminen
(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 12 §)

Esitysluonnoksen mukaan jatkossa laissa ei määrättäisi enää tarkalla tasolla kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kirjattavista oppilashuoltoon liittyvistä asioista, vaan ainoastaan se, miten oppilashuolto toteutuu alueen oppilaitoksissa. Kunnalle jäisi enemmän liikkumavaraa harkita suunnitelmaan kirjattavia asioita.

Oppilas- ja opiskeluhuoltolain säätämisen yhteydessä todettiin, että ”[o]piskeluhuollon palvelujen riittävyys pyrittäisiin ehdotetussa laissa varmistamaan kirjaamalla lastensuojelulain 12 §:n tarkoittamaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan opiskeluhuollon järjestämisen keskeiset periaatteet”. Lisäksi kirjattiin, että ”[k]yseessä ei ole uusi tai laajennettu velvoite kunnille. Lastensuojelulain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan suunnitelma kattaa kunnan eri hallintokunnat ja vaatii asioiden konkretisointia kunnan tasolla. Tällöin suunnitelma toimii välineenä eri hallintokuntien välisen yhteistyön kehittämisessä.”⁶ Jotta suunnitelmaa voidaan tällaiseen tehtävään hyödyntää, on sen oltava riittävän tarkalla tasolla.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että kirjaamisveloitteen keventämistä arvioidaisiin tarkemmin myös tulevan maakuntauudistuksen ja sote-ratkaisun näkökulmasta. Vielä on epäselvää, miten oppilas- ja opiskelijahuolto ja lastensuojelu lopulta järjestetään, joten epäselvää on myös mitä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma jatkossa tulee sisältämään tai onko suunnitelmaa enää lainkaan. Mikä lopputulema onkaan, oppilas- ja opiskelijahuollon järjestäminen kaikille oppilaille yhdenvertaisesti vaatii paikallista suunnitelmaa, mutta myös riittävän laajaa alueellista suunnitelmaa. Tulevassa sote- ja maakuntaratkaisussa tulee mitä todennäköisimmin korostumaan laadukkaan yhteistyön vaatimus viranomaisten ja yksityisten toimijoiden välillä ja toimijoiden kesken.

Taito- ja taideaineet sekä terveystieto vapaaehtoisiksi aikuisille säädetyssä oppimäärässä
(Lukiolaki 7 §)

Ehdotuksen mukaan taito- ja taideaineet sekä terveystieto olisivat jatkossa vapaaehtoisia kaikille opiskelijoille, jotka suorittavat lukiokoulutusta aikuisille säädetyssä oppimäärän mukaan.

Lukiokoulutus on yleissivistävää koulutusta, jossa taito- ja taideaineet ja terveystieto ovat tärkeä, vaikkakin tuntimäärältään melko pieni osa opetusta. On tärkeää, että kaikille nuorille tarjotaan mahdollisuus lukio-opetukseen samassa laajuudessa riippumatta kenen järjestämään koulutukseen hän osallistuu. Alle 18-vuotiaat suorittavat lukion yleensä nuorille tarkoitettussa koulutuksessa, joka sisältää kyseiset oppiaineet. Aikuislukio voi kuitenkin olla ratkaisu lapselle, joka haluaa suorittaa lukio-opinnot, mutta ei syystä tai toisesta voi tai halua osallistua nuorille tarkoitettuun koulutukseen.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että mahdollisuus opiskella taito- ja taideaineita ja terveystieto osana lukio-opintoja säilyy. Kyseisissä oppiaineissa annetaan oppilaille hyvinvoinnin ja terveyden kannalta tärkeitä tietoja ja taitoja. Jos oppiaineet ovat jatkossa vapaaehtoisia, on mahdollista, että niihin hakeudutaan entistä harvemmin ja tarjonta vähenee sitä mukaa. Oppiaineen säätäminen vapaaehtoiseksi voidaan kokea viestinä siitä, että se ei ole yhtä tärkeä kuin jokin muu. Tämä ei ole hyväksyttävää kehitystä.

On kiinnitettävä huomiota siihen, että opiskelijat ymmärtävät näiden oppiaineiden hyödyllisyyden ja jatkossakin osallistuvat kyseiseen opetukseen. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille, erityisesti tytöille ja naisille terveystieto on tärkeä oppiaine, jonka avulla heillä on mahdollisuus saada tietoa muun muassa omaan terveyteensä liittyvistä oikeuksista. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että hallituksen esityksessä tulisi arvioida, miten oppiaineen muuttaminen vapaaehtoiseksi vaikuttaa eri laisten opiskelijaryhmien asemaan ja tarpeeseen opiskella oman elämänsä kannalta tärkeitä tietoja ja taitoja.

Kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentäminen

Talouspoliittisen ministerivaliokunnan toimenpideohjelmassa kuntien kustannusten karsimiseksi tehtäviä ja velvoitteita vähentämällä (16.2.2016) todetaan kohdassa 3.2. (s.30): *”Kevennetään perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kurinpitoon liittyviä suunnittelu ja ohjeistamisvelvoitteita siten, että koulun tai oppilaitoksen järjestyssäännöt ovat opetuksen tai koulutuksen järjestäjille vapaaehtoisia.”* ja *”Perusopetuslain 36 i §:n mukaisen seuraamisvelvoitteen poistaminen (kurinpidollisten ja kasvatuksellisten toimien seuraaminen)”*.

Lapsiasiavaltuutettu antoi opetus- ja kulttuuriministeriölle kirjelmän 22.2.2016 talouspoliittisen ministerivaliokunnan käsittelemästä toimenpideohjelmasta. Opetus- ja kulttuuriministeriö totesi vastauksessaan lapsiasiavaltuutetulle 4.3.2016: *”Toimenpideohjelmassa esitetyt toimenpiteet edellyttävät lainsäädännön muuttamista. Kun toimenpideohjelmasta on nyt päätetty, voi ministeriö käynnistää varsinaisen lainvalmisteluprosessin. Kaikki vaikutusarviot, myös lapsivaikutukset, laaditaan mahdollisimman hyvää valmistelutapaa noudattaen varsinaisen lainvalmisteluprosessin yhteydessä.”*⁷

Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että hallitus toteaa, onko se luopunut ja miltä osin 16.2.2016 käsitellyn toimenpideohjelman linjauksista, erityisesti koskien koulujen järjestyssääntöjen asemaa.

Käsiteltävänä olevaan esitysluonnokseen ei ole sisällytetty ehdotusta, jonka mukaan koulun tai oppilaitoksen järjestyssääntöjen laatiminen ei olisi opetuksen tai koulutuksen järjestäjille enää pakollista. Lapsiasiavaltuutettu pitää tätä erittäin hyvänä ratkaisuna. Esitysluonnoksessa ei kuitenkaan käsitellä millään tavoin järjestyssääntöjen laatimisvelvoitteen säilyttämistä tai sen mahdollista poistamista myöhemmässä vaiheessa.

Järjestyssäännöt ovat tärkeä osa oppilaitoskohtaista työtä, jolla varmistetaan työrauhaa ja turvallisuutta paikallisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Vaatimus laatia järjestyssäännöt tulee siten jatkossakin säilyttää laintasoisena.

Eduskunnan sivistysvaliokunta piti koulujen työrauhapakettia koskevassa mietinnössään (SiVM 10/2013 vp) välttämättömänä, että järjestyssääntöjen laatimiseksi valmistellaan ohje, jotta järjestyssäännöt tai –määräykset saataisiin yhteneväisiksi koko maan tasolla. Tästä voi päätellä, että eduskuntakin katsoo järjestyssäännöt tärkeäksi osaksi koulutyötä. Opetushallitus on tänä vuonna julkaissut ohjeen järjestyssääntöjen laatimiseksi (OPH Määräykset ja ohjeet 2016:2).

Perustelut lapsiasiavaltuutetun kannanotoille

Lapsen oikeuksien perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan lapsi ole saavuttanut täysi-ikäisyyttä aikaisemmin (1 artikla). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

YK:n lapsen oikeuksien komitean määrittelemät perustavanlaatuiset yleisperiaatteet on huomioitava aina lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanossa. Yleisperiaatteet ovat:

- **lapsen edun ensisijaisuus** kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) artikla)
- **lapsen oikeus syrjimättömyyteen** ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua (2 artikla)
- **lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi** ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, erityisesti lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä (12 artikla),
- **lapsen oikeus elämään sekä henkiinjäämiseen ja kehittymiseen** mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla)

Esitysluonnoksen kannalta keskeisiä ovat myös muun muassa seuraavat sopimuskohdat.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklan mukaan, lapsella on saada opetusta. Sopimusvaltioiden tulee toteuttaa tätä oikeutta asteittain ja yhtäläisesti. Tähän kuuluu pakollisen ja maksuttoman perusopetuksen järjestäminen kaikille lapsille. Se lisäksi sopimusvaltioiden tulee

- tukea erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä, mukaan luettuina opinto- ja ammattivalinnanohjaus, saattaa ne jokaisen lapsen ulottuville ja ryhtyä tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, kuten maksuttoman opetuksen käyttöönottamiseen ja taloudellisen tuen antamiseen sitä tarvitseville
- saattaa kaikkiin tarkoituksenmukaisiin keinoin korkea-asteen koulutuksen kaikkien ulottuville heidän kykyjensä perusteella
- tuoda opetukseen ja ammattikoulutukseen liittyvän tiedon ja ohjauksen kaikkien lasten saataville ja ulottuville
- ja ryhtyä toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi.

Sopimusvaltiot ovat myös sitoutuneet ryhtymään kaikkiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin taatakseen, että kurinpito kouluissa tapahtuu tavalla, joka on lapsen ihmisarvon mukaista ja sopusoinnussa yleissopimuksen kanssa.

Lapsella on oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen (keskeiset artiklat 34, 36 ja 39). Kaikenlainen lapsen kohdistettu väkivalta tai muu kaltoinkohtelu on kielletty.

Jyväskylässä 7.10.2016

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

¹ Ks. esim. perus- ja peruspalveluministerin vastaus kirjalliseen kysymykseen KK 413/2016 vp koskien psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestämistä oppilas- ja opiskelijahuollossa, verkossa https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/KKV_413+2016.pdf

² HE 67/2013 vp, s. 58.

³ Erilaisiin tutkimuksiin on viitattu mm. oppilas- ja opiskelijahuoltolakia koskevassa hallituksen esityksessä HE 67/2013 vp.

⁴ HE 66/2013 vp, s. 52. Perusopetuslakiin lisättiin vastaava säännös samaan aikaan.

⁵ Kouluterveyskysely 2015, THL, verkossa https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja_asiantuntija-tyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset

⁶ HE 67/2013 vp, s. 51 ja 56. Lastensuojelulain säätämisen yhteydessä (HE 252/2006 vp, s.124) korostettiin myös suunnitelmaa hallintokuntien välisessä yhteistyön kehittämisessä.

⁷ Lapsiasiavaltuutetun kirjelmä sekä ministeriön vastaus verkossa www.lapsiasia.fi kohdassa Tätä mieltä/Aloitteet/2016.